

A Schlotterbeck (Réthy) – Vidovszky családregény IV. fejezete

Szarvas: a Schlotterbeck család története 1800-1828.

1. ábra: A szarvasi evangélikus ótemplom és a Tessedik Múzeum¹

---

¹ Internet, 2024. szeptember 8.

https://reformacio.mnl.gov.hu/sites/default/files/kepek/epitett_orokseg_kepzomuveszet/templomok/ev_otemplom_es_tessedik_muzeum_szarvas.jpg

Megjegyzés

- A Bevezetés,
- a Rövidítések jegyzéke és
- a Felhasznált Irodalom

felsorolása az I. fejezet elején található.

A sárga fedőszín a közvetlen őseinkre utal.

A jelen v2 változat elsősorban a források pontosítását tartalmazza.

Történetünk IV. fejezetének főszereplője

G-10 Johann CHRISTOPH Schlotterbeck

K: 01 03 01 06 01 07 09 06 10 01 00
Sz: Stetten im Remstal, 1780. március 2.
A.n.: Elisabetha Magdalena Hummel
F.: Rozalia Scarski (+Szarvas, 1826. február 6.)
H.: Szarvas, 1828. január 20.
RL: XIX. fejezet

Réthy László így ír Kristóf és felesége életéről:

„Itt [Stetten im Remstal-ban] nevelkedett Dávid, a ki almabor termeléssel foglalkozott s házat szerzett, melyben három gyermeke született²: **Kristóf** (nagyatyánk), s két nővére Erzsébet (férjezett Vetter) s Johanna (férjezett Bader). Szépapánk Dávid, szerény vagyoni viszonyai közt fiát, Kristófot egy szabóhoz adta inasnak, de nagyatyánk saját szorgalmából képezve magát Bécsbe került s ott egy posztókereskedőnél, majd egy vaskereskedőnél volt alkalmazásban. **Scarski Rozáliával**, egy brünni róm. kath. nővel³, Bécsben házasságra lépett⁴ s vele Magyarországra költözött.

Mikor történt ez, pontosan nem tudjuk⁵. De az ok, hogy nagyatyánk [Réthy László nagyatyja] mért költözött le Bécsből Szarvasra (Békés-megyébe) ismeretes. Nagyatyánk tudniillik, nagyon szerette a földrajzi könyveket; egy ilyen Magyarországról szóló (német) könyvben olvasta mint feltűnő dolgot, hogy Szarvason, melynek a múlt század első éveiben már 10-12 ezernél több lakosa volt, nem volt egyetlen kereskedője sem.

Lejött tehát s ő alapította Szarvason, az első nyílt boltot, mely mint vaskereskedés soká fennállott. Ez alkalmasint 1805. körül történt⁶. Nagyatyánk aztán

² Egy negyedik kisfiú párnapos korában elhunyt.

³ Brünnen értesültem [mármint Réthy László], hogy ott ilyen nevű család jelenleg [a XX. század le-jén] nincs, s hogy a Scarski név nem cseh-morva, hanem lengyel (Szcarski). Nagyanyánk tehát lengyel származású volt.

⁴ Az esküvőre valójában 1803. február 22-én, Pesten került sor.

⁵ 1800. január 1-én már Pesten élt.

⁶ 1805. szeptember 14-én érkeztek Szarvasra.

földet bérelt, s a postaintézmény kezelője volt, ami abból állott akkor, hogy a Szolnokról járó postakocsi boltja előtt állt meg s leadta a küldeményeket, a helyben feladott küldeményeket pedig itt vette át s vitte Szolnokra, a honnan a királyi posta továbbította.

Éveken át naplót vezetett, melynek egy része birtokunkban van. [Valójában a teljes német nyelvű napló fennmaradt és az Réthy Marika birtokában van Wiesbadenben.] A naplóból magyar fordításban Mihálfi József szarvasi gymn. tanár készített kivonatot s tett közzé a Szarvason megjelent egyik hírlapban⁷. Egy alkalommal, mikor már anyagi viszonyaiban megállapodott s jólétnek örvendett: szülei látogatására Stettenbe utazott (szekéren, postakocsin, dunai hajón) s egy hónapot töltött közöttük. Mikor haza érkezett⁸, háza előtt nagy embertömeget látott, amin elrémülve sietett házába, hol nejét betegen, egyik gyermekét Fidéli[u]szt pedig kiterítve találta, kinek épen temetésére gyűltek össze, órák óta várva az elkésett postakocsit, mellyen neki érkeznie kellett.

Schlotterbeck Kristóf és neje korán elhunytak; 1830. körül⁹. A szarvasi temetőben vannak eltemetve, a Vajda Péter síremléke mögötti részen, de fejfáikat elpusztította az idő; a korán árvaságra jutott s elszéledt gyermekek nem gondoskodhattak azok fenntartásáról.”

Egy kitérő: Szarvas

„Szarvas (szlovákul Sarvaš) város Békés vármegyében, a Szarvasi járás központja. Békéscsabától 47 kilométerre, a Hármaskörös holtágának partján fekszik.

Nem lehet pontosan megállapítani a régi Szarvas keletkezésének idejét, azonban bizonyos körülmények valószínűsítik a XIII. század utolsó évtizedeit, amikor már állandósulni kezdett a település.

A hajdani Árpád-kori falu létét feljegyzés tanúsítja, amikor IV. (Kun) László két alkalommal is felüttette királyi sátorát a szarvasi halmon: 1284 októberében és decemberben.

Az 1552-64. évi összeírások szerint Szarvasnak egynegyed része volt a Veér családnak, a többi háromnegyed részen az Abránffy-örökösök osztoztak, s mivel a Veérek itt levő birtoka szintén két részre oszlott, volt eset rá, hogy Szarvas nyolc földesúr közt oszlott meg.

Nem tudjuk pontosan, mikor került török kézre, valószínűleg Gyula eleste (1566) után. A török hódoltság idején Cserkesz Omer, későbbi gyulai szandzsákbég, mivel a Gyula és Szolnok közötti út védelmére nagyon alkalmas pontnak találta a szarvasi nagy halmot, 1589 előtt hatalmas palánkvárat építtetett belőle. A halom négy földbástya megépítésére éppen elégséges földet adott, a Körös pedig a bástya mellett levő várakba bőségesen ontotta a vizet.

---

⁷ Réthy Béla I. iratai között megtalálható volt a Napló Mihálfi József által készített fordítása.

⁸ 1806. október 11.

⁹ Pontosabban Rozalia 1826-ban. Kristóf 1828-ban halt meg.

1595-ben a keresztények elfoglalták és szétrombolták, 1646 után a törökök újra felépítették, s védelme alatt a Körösön egy hidat is készítettek. 1685 vagy '86-ban a keresztények újra elfoglalták, de a vár és a település elpusztult, a környék teljesen kihalt.

1710-ben Rákóczi hadvezére, Károlyi Sándor, újra fel akarta építtetni a várat, ám ez már nem valósult meg.

A település újabb történelme 1720-tól számítható, amikor a területet sok más birtokkal együtt báró Harruckern János György kapta, mint Öcsödhöz tartozó pusztát. Ő főként felvidéki jobbágyokat telepített ide, 1722-ben benépesült a hely. Az első betelepülő Valentik Pál volt, akit régebbi lakóhelyéről Osztroluczának neveztek el. Az első évben letelepültek száma mintegy 300-at tett ki.

Harruckern János György annyira megszerette az új községet, hogy mindjárt 1723-ban vásárjogot szerzett számára, s így Szarvas a mezővárosok sorába lépett.

1726-ban a décsei pusztának azon részét, melyet ez időtáiban Nagy-Décsének kezdtek nevezni, egészen a szarvasi lakosok kapták meg. Mikor ez sem volt elég, Harruckern Ferenc 1751-ben átadta a lakosoknak a kis-décei pusztának is felét, 1754-ben pedig a hatalmas kondorosi pusztának felét. Sőt, hogy juhaiknak alkalmas legelőjük legyen, 1765-ben a Szarvastól északkeletre, s mintegy négy mérföldnyi távolságra eső csejti pusztát bérletével is őket boldogította.

1773-ban már 337 telkes jobbágy; 326 házas zsellér; 304 házatlan zsellér; 50 iparos- és két kereskedőcsalád, vagyis mintegy 5.095 ember lakta.

Nagyban előmozdította Szarvas fejlődését először az, hogy 1801-ben a Körösön hidat építettek, majd 1834-ben a békési ág. ev. esperesség gimnáziuma ide költözött át. Szarvas város földesurai, kivált gróf Batthyányi László, a társadalmi élet terén is hathatósan működtek Szarvas felvirágoztatásán.

A 18–19. század fordulóján Tessedik Sámuel megalapította Európa első gazdasági (akkori nevén szorgalmatossági) iskoláját a városban. A nagy tudású lelkész felvirágoztatta a fiatal mezővárost, kidolgozta többek között a szikések megjavításának módszerét, megismertette a város lakóival a kor legkorszerűbb földművelési technikáit is. Kiemelkedően fontos szerepet töltött be a településen a gróf Bolza család. Kastélyokat varázsoltak a Körös partjára, felépítették a szárazmalmot, létrehozták az Anna-ligetet, majd a Bolza Józsefről elnevezett Pepi-kertet, mai nevén a Szarvasi Arborétumot, ami manapság is Szarvas legcsodálatosabb és legismertebb látványossága. 1847-től a megye első [Réthy Lipót által alapított] nyomdája is itt működött.

1848-ban történt Szarvas közigazgatási újjászervezése, aminek során rövid időre rendezett tanácsú várossá lett. A szabadságharcban részt vett szarvasi honvédek száma egy 1849. december 4-i hivatalos kimutatás szerint 357 fő volt, de rajtuk kívül voltak még, akik a szabadcsapatokba vagy a nemzetőrök közé álltak.

A kiegyezés után, 1872-ben, Szarvas elveszítette városi rangját, és csak 1966-ban kapta vissza. Az 1880–1893 közötti vasútépítés során csak szárnyvonalat kapott a település.

A szarvasi házak száma 1827-ben: 1611, a lakosság száma: 14 131 fő.¹⁰

Lengyel gyökerek

Havasi Márton „Lengyel gyökerek, viszonyok és helyzetek Békésben” c. könyvében így ír ugyanezen eseményekről:

„Amiért nagy figyelmet fordítottunk rájuk [Kristófra és Rozáliára], az alapító anya személye, Csarszky Rozália, aki lengyel család gyermeke. Bár a leány egy ideig szüleivel a Csehországi Brnóban lakott. Valószínű a korábbi vándorlásból eredően kerültek arra a vidékre. Ezt erősíti [Réthy] László unokája is későbbi leírásában, aki a származását visszakeresve járt utána ennek. Ott értesült arról, hogy ilyen nevű család (családi név) a nevezett városban nincs. A név, pedig nem cseh, hanem lengyel. Nálunk a nevét még Szczarskinak, Scarskynak, Starszkynak is írták a különböző iratokban. Később férje [Kristóf], a naplójában Zsarszky Rosálianak hívja hön szeretett kedvesét¹¹.

Első találkozásuk Bécsben, vagy valamely utazás közben eshetett, a Német Stettenből való Slotterbeck Kristóffal, 1801-ben. Aki bejárta Magyarországot, Erdélyt, Ausztriát. Levelezésüket követően röviddel, Kristóf hívására 1802-ben Rosália Pestre jött, barátságuk megújult és a következő év febr. 22-én hivatalosan is egybekeltek.

Az ifjú feleség szülészetet tanult a nagy hírű orvostanároktól Pesten. Majd kiváló eredménnyel letette vizsgáját az egyetemen, és 1805 május 1-én, megkapta szülészni okmányát. Még az év szeptember 3-án hívatást kapott Szarvasról hivatásának gyakorlására, havi [valószínűbb, hogy évi – R.I.] 124 forint díjazással. Amire a fiatalok [szeptember] 14-én le is költöztek Szarvasra. Így lett az első diplomás szülészni a városnak, de lehet, hogy a megyének is a lengyel származású Rosália. Férje kereskedésbe kezdett. A környék első telephelyes vas-vegyes kereskedését hozta létre. Mindkettőjük munkája sikeres volt, és ennek eredményeképpen 1808 szept. 18-án már saját házukba költözhetek. Valószínű más adatokból, hogy akkoriban már volt kisebb lengyel közösség Szarvason.

---

¹⁰ Wikipedia, 2024. szeptember 8.

[https://hu.wikipedia.org/wiki/Szarvas_\(telep%C3%BCI%C3%A9s\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Szarvas_(telep%C3%BCI%C3%A9s))

¹¹ Rozália szüleiről csak annyit tudunk Kristóf naplójából, hogy Édesanyja 1826. januárban halt meg.

Erről tanúskodik Rozália lányuk keresztszüleinek a neve is. Az [1823. évi] márc. 8-i bejegyzés sorában, jobb oldalon (latinul) a Joannes Buczinszky és az Anna Muranszky családnevek szerint látható ez.

Megbecsülést, elismerést kiváltva gyarapodtak. Egy év múlva már bor és kukoricaméréssel is bővült a kereskedésük. Majd a környék postaszolgálatát is ellátták. A kor szokásainak megfelelően sokgyermekes családot alapítottak ők is. Rosália nagyon fiatalon, 1826 februárjában halt meg 36 évesen¹². A férje két év múlva követte őt, 48 évesen, akit mellé temettek.

Fejfáik már nincsenek meg, de a helyi történetismerők szerint, a Vajda Péter síremlék mögötti részen vannak eltemetve.

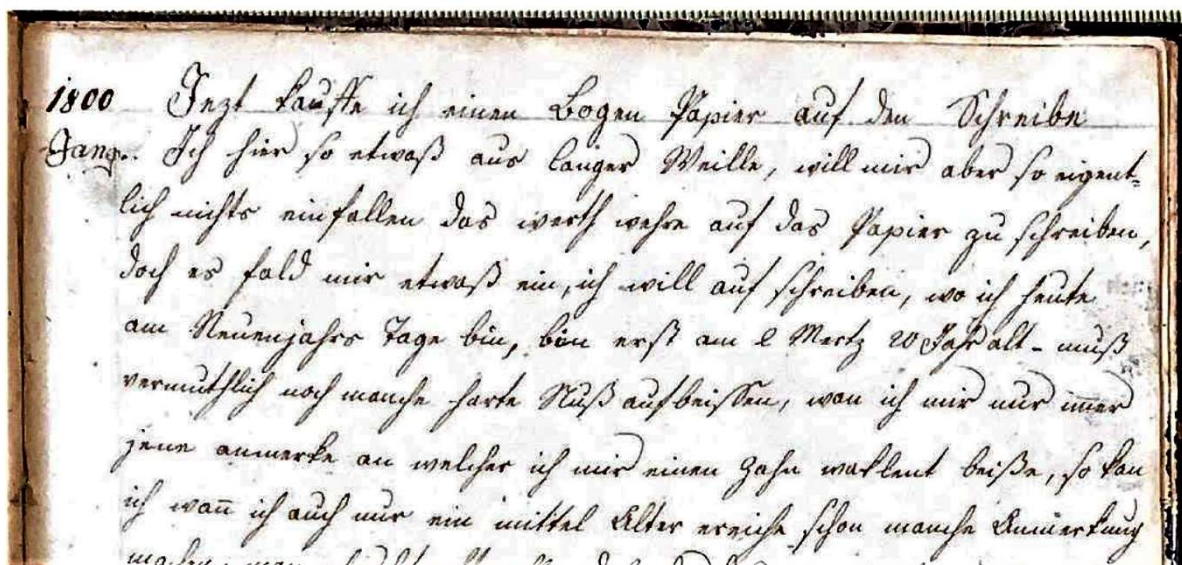
Különböző iratokban olvasható róluk [valamint] öt, vagy hét gyermekük felneveléséről. Kutatásunk során és az egyházi irattárak anyagait összesítve kiderült, hogy tíz gyermeknek adott életet Rosália. Mivel az anya katolikus, az apa meg evangélikus vallású volt, így a gyermekeik is megosztva lettek anyakönyvezve. A feltáró és egyeztető munka nyomán az alábbiak szerint: Johanna 1807, Pál 1809, Vilmos 1810, Antónia 1811, Zsuzsanna 1812, Lipót 1817, Vilmos 1819, Rozália 1823, években születtek. A születésiben nem, de a halottak könyvében, azonban még két gyermekükről találtunk bejegyzést. A másfél éves Rudolf, és a hároméves Fidelius 1806. őszén, itt Szarvason meghaltak. Tehát, ők valahol korábban, ide jövetelük előtt születtek. Az itteniek közül is még viszonylag korán meghalt Vilmos (szül. 1810), Zsuzsa és Antónia. Így felnőtt korú, húsz évet, meghaladó életet csak öten éltek.

A három fiú, Pál, Lipót és Vilmos azonban különleges sorsú és képességű volt. Ők együtt, 1844-ben kérték, és vették fel az Udvari Cancellária 14222 sz. engedélye alapján a Réthy vezetéknevet. Békéscsaba történetére Pál, (akit János Pálnak kereszteltek) volt a legnagyobb hatással. Már a születési anyakönyvben is, mintha a sors mutatta volna neki az utat. A január 17.-i, 27-es latinul írott bejegyzésben olvasható, hogy Beischlag János, az akkor vármegyei orvos volt a keresztapja.”

¹² Rozália tényleg 1826-ban halt meg, de kizárt, hogy 36 éves korában, mint ahogy az a halotti anyakönyvben szerepel. Amennyiben ez igaz lenne, akkor 1790-ben született volna és már 13 évesen férjhez ment volna. Azért ez nem valószínű.

A Napló

Lentebb pedig Schlotterbeck Kristóf Naplója szerkesztett verzióban. Elsősorban az időjárási és árinformációkat hagytam el. (Dőlt betűvel Havasi Márton kommentjei a Szarvas és Vidéke 2013. január 10-i számában.)

Az iparos családban született ifjú elindul, neki a világnak s végre majd Szarvason telepszik meg. Itt kedvez neki a szerencse. Kereskedő lesz. A település megbecsült embere, lengyel származású feleségével a két évszázad múltán is általánosan tisztelt család megalapítója. De erről most Ő mit sem sejt még. Olvassuk csak az első bekezdést:

Január 1., **1800**. Veszek egy ív papirost, arra fogok egyet-mást feljegyezni pusztán csak unalomból. Nem képzelődöm én, hogy valami becses lesz az, de unszol valami, hogy írjak. Ma újév napja van, s én még csak március 2-án leszek húsz éves – bizonytalán még egynémely kemény dióba kell harapnom, s ha csak azt jegyzem meg, melybe fotingásig harapok, akkor, ha csak középkort érek is el, egynémely megjegyzést tehetek. Az ember azt hiszi, „ezt vagy azt nem fogom elfelejteni”, s ha már csak egy év folyt le, nem tudja miként, vagy mikor történt a dolog. „Nota bene”-imet oly jól fogom csinálni, mint azt egy iskolázatlan ember teheti. Most persze nincs erre elég időm, s azért mindent röviden érintek. Midőn magam ura leszek, s lesz érkezésem akkor majd több körültekintéssel írok. Tehát dologra.

Ma január 1-én az év első napján, a század első napján¹³, tehát százados újév – ma Pesten vagyok vidorán és megelégedetten. Most a mai napról nem tudok többet írni. Punktum.

Április 10. Ni jó levélhordó! „Öreg, van-e levelem?” Igen. „No, csak ide velem!” Talán pénz van benne?! Nincs, nagyon könnyűnek látszik. Valóban üres. Semmi egyéb nincs benne, mint sok üdvözlés apám, anyám, testvéreimtől. Bármily üres is volt a levél, mégis nagyon megörvendeztetett. Átolvastam és

¹³ Valójában a XVIII. század utolsó évének első napján.

újra átolvastam. Hogy örül az ember, ha pár száz mérföldnyire a világban csetlik-botlik s éveken át övéiről semmit sem hall. Hogy örül, mondom, az ember, ha csak egy üres levelet kap is.

Június 30-án elhagyám Pestet s az Alföldre vágytam. Július 4-én jöttem Aradra. Ezen nyáron Gyula leégett. Magyarországon insurrectio támadt. Zelezky úr rábeszélte, hogy kövessem őt visitációs útján.

1801. február 28-án Zelezky úr társaságában Erdélybe utaztam, onnan Pancsovára és Zemlinbe, Szlavónián át Triestbe, Stiriába, Bécsbe. Sok élvezetet nyújtott nekem ezen út, szeretnék erről egyet-mást feljegyezni, de miután nem vagyok útleíró, inkább nem írok semmit sem.

Ezen utamban ismerkedtem meg egy leánnyal, ki szívemnek nem volt közönyös; neve Scarsky Rosália, született Brünben.

1802.

- Április 22. Bécsből Pestre utaztam.
- Május 30. Bécsből levelet kaptam Rosáliámtól.
- Június 14. Ő Pestre jött. Barátságunk megújul.
- Augusztus 15. Napóleon élethossziglan konzulnak választatik, éppen születése napján.

1803. február 22. Ez tulajdonképpen az a nap, melyen Scarsky Rosáliával egybekeltem. Március 2-án kellett volna ugyan harmadszor kihirdettünk és egybekelnünk, mert én keresztelő levelemre vártam, mivel azonban a farsang letelőben volt, Budára kellett mennem a püspökhöz dispensatió végett, azért az esküvő egy héttel elébb esett. Hogy ezen évben esett-e, dörgött-e, vagy havazott-e, vagy háború, béke volt, az mind reám semmi benyomást nem tett, ez idén engem semmi sem érdekelt, csak – nőm.

1804. Az én Rosáliám elhatározza magát a szülészetet tanulni. November 1-én megy először a collegiumba, Androvics theoretikai, Gallof praktikus előadásokat tart, Künstler főorvos pedig instructora volt.

1805. május 1. Az én Rosáliám a pesti egyetemen letette a vizsgálatát. Dekanus volt Stipsits, a többi vizsgáló Szenigt, Stáhly¹⁴ és Haas. Megkapta okmányát, melynek alapján mint gyakorló szülész nő ismertetett el.

Szeptember 3. Az én Rosáliám meghívást kapott Szarvasról, Békés megyében mint megyei szülész nő 124 forint díjazással.

Szeptember 10-én utaztunk el Pestről s 14-én jöttünk Szarvasra. Azt hittük, hogy egy városba jövünk. De, te igaz Isten, hogy megijedtem, amint a szalma-

---

¹⁴ Stáhly híres orvostanár, kinek nevéből utca van Budapesten elnevezve. M.

fedeles kunyhók zűrzavarát megláttam; Mencsikoff herceg messze nem ijedt meg annyira, midőn őt az orosz felség Kamcsatkába száműzé, különben minden a szokástól függ.

November 13.-án tarták a franciák bevonulásukat Bécsbe, utaztak mindjárt másnap Dunán át Morvaország ellen.

December 2.-án volt a nagy csata Austerlicznél, 30.000 ember esett el a csatában mindkét oldalon. Reánk nézve a csata el volt veszve.

December 26-án jött létre a pozsonyi béke. A bajor és a württembergi választófejedelmek királyi címet nyertek.

1806 jan. Mindjárt újév után nagy betegségbe estem; heves idegláz volt az, melyet mértéktelen, megfeszített munkától kaptam. Csak Beischlag úrnak különös művészete és fáradozása által lettem a halálból kiragadva.

Augusztus 1. Szarvasról utaztam Bécs, Ulm, Stuttgart felé Stettenbe, szüleimet meglátogatni.

Szeptember 3. Szerencsésen oda érkeztem¹⁵, szüleimet jólétben találtam, ott időztem 7 napig.

Szeptember 10-én fogtam a visszautazáshoz, hogy miféle nehézségeket álltam ki, egészen elhallgatom. Amint Szarvast elhagyám, két szép egészséges gyermeket hagytam hátra, azokat azonban fájdalom, visszatértemkor, október 11-én halva találtam. A fájdalmat is, melyet megtekintésükkor éreztem, mellőzöm.

A halottak anyakönyve szerint olvasható, hogy mind a két kisfiú egyazon, szárazbetegségnek jelzett bajban hunyt el. Nehéz időszak volt ez, a hároméves Fidélius és a másfél éves Rudolf elvesztésén túl. A természet nem kedvezett a gazdaságnak. Két évig nagyon száraz, meleg nyarak voltak. A legelő rossz volt. A búza egyáltalán nem sikerült. Itt 16 frt.-on kelt, ami az akkori időben nagyon drága volt. Csak 1808. szeptembertől fordult a világ és kedvezett a fiataloknak is. Akkor költöztek be első saját házukba.

1808. szeptember 18-án foglaltam el a házat, melyet június 20-án kezdtem építtetni.

Nagy figyelemmel volt a napi időjáráson kívül az egyéb természeti és társadalmi eseményekre is. Nem csak szarvasi vonatkozásban található bejegyzés ezekről a naplójában. Röviden, lényegre mutatóan, melyek nincsenek is összefüggésben az előzővel vagy a következőkkel. Nem folyamatot, hanem az időnkénti események térben, témában, érintettségben vannak egymásután. Nem a művelt, kifinomult szellemből fakadó közlések ezek. Inkább a tisztán, ma úgy mondanánk a józan ésszel felfogott és fontosnak talált dolgokról értesíti az utókort. Többször az esemény idejét sem jelzi, csak máshonnan lehet következtetni arra.

---

¹⁵ 33 napig tartott az utazás Szarvasról Stettenbe és 31 napig vissza. M.

1812. Ez évben a leghidegebb tél volt, amennyire én emlékszem. Még április 9-én is lábnyi magas hó esett. A tavasz száraz, a nyár forró, és eső nélkül volt, sem a széna, sem a gabona nem sikerült. A franciák oroszországi hadjáratukban november és decemberben a hátrálásban Moszkvától Smolensk, Vilnán át a Niemen folyóig közel 500 ezer emberüket veszítették a nagy hideg miatt.

1816. november 10-én egy teljes napfogyatkozást láttunk. Ez év március havában Simon Mihállyal társaságban egy új vasüzletet kezdtem.

1818.

Simon úrral az üzletben szétosztottunk, ő átvette a vasüzletet, én pedig megtartottam a fűszerárúkat.

1820.

Szeptember 6-án Ő Felsége a király az egész udvarral Pest és Budára jött a katonai gyakorlatokhoz táborba.

7-én volt nagy napfogyatkozás, mely 5 óra 21 perc és 6 másodpercig tartott.

15-én reggel meghalt itt Beischlag megyei orvos. Ezen érdemes férfiúnak vesztesége nekünk, szarvasiaknak nagyon fájdalmas.

Hogy még egy nevezetességre visszatérjek, kell itt megemlítenem, a mi 2 jegyző urunk e hó 7-én megházasodott és pedig Péchy Károly úr Csernák Zsuzsannával és Hellebrandt János úr nemes Záborszky kisasszonnyal. A lakodalmat fényesen ülték meg a helybeli városházán.

December 27-én este hal meg nemes Tessedik a helybeli városi lelkész, kora 78. évében, miután a helybeli egyháznak 53. évig pásztora lett volna.

1821.

Április 7-én a mi szomszédunkat, Kiss Mihályt, egy ökör miatt, amelyet Ogyeicsok Pljesovszki Márton, ennek fia, a szomszéd szolgája és ennek felesége segedelmével ellopott és levágott, Gyulára a börtönbe küldték. Általános csődülés támadt, a törvényszolgák alig voltak képesek a 6 tagú tolvajbandát a tettegességtől megmenteni. Az asszonyok a szomszédasszonyt arcul verték, ezren kísérték őket a legrútabb szemrehányásokkal egészen a város elébe. Az ökör báró Hinkmilleré volt Bécsből. A foglyok még e hónapban visszajöttek, habár még nem teljesen elbocsátva.

Július elejének napjai szépek de hűvösek, 9-11-ig erős esők. A vizek kikelnek medreikből. Aradon és Makón nagy áradás támad. Szent Ilona szigetéről értesültünk, hogy Napóleon nagyon beteg fekszik s a hónap végén arról értesülünk, hogy Napóleon május 6-án reggel 6 órakor elhalálozott. Mondják, hogy gyomorrákja volt s ez lett volna halálának oka. Ki tudja, hogy igaz-e? Az ember ma despota, holnap halott.

November 26-án halt el nyákhűdésben gróf Bolzáné, anyja a mi nagy uraságunk, gróf Bolza Józsefnek. Vannak olyan napjai e hónapnak, mint nyár köze-

pén. 22-én János [Pál] fiam jobb lábán keresztül ment egy homokkal megrakott kocsi. 24-én le kellett nagy ujját venni, aztán szerencsésen felgyógyult s 6 hét múlva tudott újra járni.

1822

Október hava nagy forrósággal kezdődött, egyik reggel a rossz hírű Prejavára Marcit az utcán halva találták. Ő a legelvetemültebb emberek egyike volt, kit valaha anya szült. Senki sem sajnálja, még nem tudni gyilkosát, de alkalmasint éjjeli kóborgásában rajtaéretett bűneinek mértékét betölté. Egy pár emberre gyanakszanak, hisz majd el fog jönni az idő, mikor erről valami biztosabbat jegezhetek meg.

Novemberben Pozsonyban a főpapságnak zsinatja gyűlt össze, melynek célja ezen 5 pontban van összefoglalva:

1. Az erkölcsök javítása.
2. A bibliának magyarra fordítása
3. A theológiai intézetek tanítás módja.
4. A consistorialis bíróságok egyenlő szervezése.
5. Korszerű szervezése a papi rend állapotának.

Naplóírónk különleges tájékozottságot mutat feljegyzéseiben nemcsak az országos, de a nagyvilág eseményeiről is. A közel kétszáz éves viszonyokat figyelembe véve, egy alföldi kisvárosban ez rendkívülinek mondható. Hírforrásait sajnos nem jelzi meg sehol, csak a tényeket. Néhány helyen azért hozzá fűzi a saját véleményét, melyből nagyon jól látszik humánus gondolkodása, bölcsessége, és értékrendje volta.

Veronában kongresszus van, minden európai monarchák vagy azok megbízottai vannak ott összegyűlve. A monarchák tanácskoznak a török és a görög békétlenségekről. A határozat az, hogy a görögök lázadóknak tekintessenek, ezért egy európai államtól se várjanak segítséget. A másik határozat Spanyolországban szól, mert ezen az ország azzal fenyeget, hogy önmagát emészti fel. Oroszország, Ausztria és Poroszország követjeiket visszahívták. Egy francia hadsereg a Pyrenéknél áll. A jövő fogja megmutatni, mi lesz ebből.

1823.

Március 8-án reggel Rosaliám egy leánykának adott életet, a keresztségben Rosalia nevet kapott. A gyermekek halandósága még folyton tart.

Július 6-án a pápa (VII. Pius) Rómában lábát törte és pedig csak a szobában.

Június eleje óta egy veszedelmes betegség dúl a gyermekek között, t.i. a hörghurut. A gyermekeknek leírhatatlan kínjuk van, minden köhögésnél a halálhoz oly közel vannak, mintha ragadó folyóba lennének lökve. Az én 18 hónapos gyermekem legalább hússzor volt már tetszhalott az asztalon kiterítve 15-20 percig minden életjel nélkül, minden alkalmazott szerek hiába valók, szegény Rosaliám!

Őszentsége VII. Pius pápa augusztus 20-án 6 órakor reggel meghalt. Csonttö-rése gyógyult ugyan rendszeren s a gyógyulás felett nem is kétkedtek, de au-gusztus 15-én éjjel az erők hanyatlása nagy nyugtalanságot okozott s az orvo-sok kétségbe estek, Őszentsége drága életének további meghosszabbítása fe-lett. Meghalt 81 éves és 6 napos korában. Velencében az 1800. év március 14-én emelkedett a pápai székbe s így az egyházat kormányozta 23 év, 5 hó és 6 napig. Életrajzát pótlólag fogom közleni, valamint az új pápa választását is.

Szeptember 28-án Őkegyelmessége Annibale della Genga bíbornok pápává választatott. Született Genuában Spoleto mellett, 1760. év augusztus 22-én. Bíbornokká lesz március 8. 1816. XII. Leo nevet vett fel s október 8-án koro-náztatott meg nagy pompával a Vaticani templomban.

1824.

Május 9-én jött Endrődről Szarvason keresztül Szentandrásra a nagyvárad-i püspök báró Wurm, ahol 10-én tartózkodott. 11-én jött a püspök úr Szarvasra. Tartá a misét és confirmált körülbelül 60 kisebb nagyobb lelket, kik közt volt a mi Antóniánk is, ő Apolina nevet nyert. Délután Orosházára utazott.

Június 27-én szentelték fel Csabán a nagy új templomot. Ennek alapját 1807. évben vetették, tehát az építés 17 évig tartott. A fölszentelés ünnepe pompás volt, kár, hogy oly hideg, szeles esős idő járt. Az ég kiderült és meleg lett.

Szeptember 16-án végelgyengülésben halt meg Franciaország királya [XVIII.] Lajos. Az uralmat átvette öccse Károly Artois grófja. X. Károly 1757. év október 9-én született s így 67 éves volt.

November 9-én Frigyes Vilmos porosz király nőül vevé Harrach grófnőt, kit Li-egnitz-i hercegnővé és Hohenzollern grófnővé neveztek ki. Ő maga és utódjai kizárva maradnak minden országos vagy népöröklésének jogából, mely a kirá-lyi hercegeket és hercegnőket illeti.

1825.

Cs. k. Őfelsége 17-én d.u. 4 órakor Pozsonyba jött, hol Őfelsége császár- és királyné¹⁶ megkoronáztatott¹⁷, az országgyűlés befejeztetett¹⁸.

Október hava száraz és meleg 19-éig. Ekkor beborult az ég, erős szél és eső kellemetlenné tették az időt. A bor minősége szerint rossz, mennyisége közép-szerű. 26-án sok eső esik, de csakhamar elolvad. Az idő ismét jó lett a hó vé-géig.

Október. 12-én elhalt a bajor király Miksa¹⁹. József fia, Lajos²⁰ főherceg követ-te az uralkodásban.

---

¹⁶ Karolina Augusztá, királyunk negyedik neje.

¹⁷ A nagy fénnyel végbe ment koronázás szeptember 28-án történt.

¹⁸ Augusztus 18-án, 1827-ben.

¹⁹ I. Miksa, 1806. január 1. – 1825. október 13. (LL)

²⁰ I. Lajos, 1825. október 13. – 1848. március 20. (LL)

December 3-án Sándor orosz cár utazás közben kocsin szélhűtésben meghalt. Habár már hónapok előtt lehetett hallani, hogy meghalt, de csak most lett bizonyossá halála. Azt mondják, hogy gutaütés okozta halálát. Isten tudja miféle ütés?

Sándor cár halála bebizonyult azon különbséggel, hogy december 1-én heves betegségben Tagarogban nevének karjai közt hunyt el. Testvére I. Konstantin lett helyette. Isten segedelmével megint egy évnek vége.

1826.

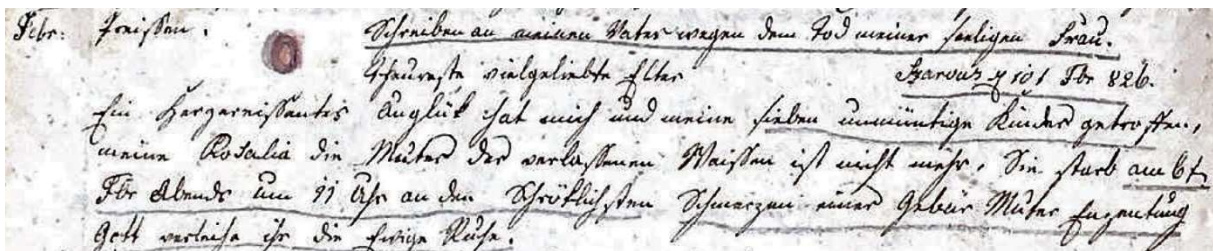
Az orosz cár ő felségének testvére, cárevics Konstantin már január 26-án 1822-ben lemondott a trónöröklésről s így testvére Miklós, ki 1796. évben július 7-én született, lett helyette cár. Ő 1814 év óta házas Alexandrával, a porosz király leányával.

1826. február. Megboldogult nőm halála alkalmával a következő levelet írtam:

„Szarvas, február 10. 1826.

Drága, felette szeretett szülőim!

Szívszaggató szerencsétlenség ért engem, és hét nevetlen gyermekeimet: Az én Rosaliám, az elhagyott árvák anyja nincs többé! Meghalt február 6-án este 11 órakor a legborzasztóbb kínok közt, gyermekágyi lázban. Isten nyújtson neki örök nyugalmat.”

Április 16. Ma vettem a szomorú értesítést boldogult atyám [David] kimúlásáról. Egy április 7-én kelt iratból kiviláglik, hogy ő 6-án halt meg s 9-én a földi hüvely a megdicsőült feltámadáshoz a földnek lett átadva. Így a sors rövid idő alatt háromszor nyomá ránk nehéz kezét, nevezetesen megboldogult hitvestársam anyja is ez év január havában halt meg. Az emberi sors bölcs vezetője vezessen minket mindenható akaratjának bölcs ösvényén.²¹

A tavaszi vetés rosszul áll, a búza jól néz ki, de sok benne az üszök, s a ragya is ártott neki. Július 24-én este 6 órakor egy rettenetes orkán tombolt, félelmetesen hangzott a menydörgés tízszeres visszhangja, zúgva üvöltött a szél, földig hajoltak a fák, korbácsolta őket a szél s recsegve omlott le a legtöbbje, s a termés és a széna a mezőn pár szempillanat alatt mind szétszóródott. 25-én csendes meleg nap volt, de rövid arra, hogy a tegnapi kárt helyre lehetett volna hozni. 26-án reggel ismét vihar jött, annyi eső esett, hogy az árkok, utak, sőt a házak is mind telve voltak vízzel. Ha ez eső nem jött volna, a tegnapelőtti vihart még lehetett volna elszenvetni, de így a termés mint a széna is szerteszét hányva és fenekestül átázva van. A kár leírhatatlan, ezer vontató közül egy

²¹ Az ebből az alkalomból Édesanyjának írt levélre később visszatérek. (RI)

sem lett megkímélve. Még egynehány eső következett, mi által a mezei munka nagyon meg volt akadályozva.

1827

Leányom Antónia [november] 4-én Pestről Schreffel bárónéval Pozsonyba utazott. 12-én kellemes szép idő, 13-án borult kellemetlen hóföregteg, aztán 25-ig ködös. Éjjel 26-re derült hideg idő, a föld befagyott, 27-én éjszaki szél és hóföregteg és meglehetősen hideg: 28-án hó és nagyon hideg. A szánút jó, a hideg átható. Senki sem emlékszik ily korai hideg télre. Hideg marad az idő december 3-ig. Ekkor felderült a szél délről, 4-én esett éjjel, s a hó felolvadt. 5-én vége lett a szánútnak. 6-án kellemes tavaszi nap, 7-én borús és sötét idő.

(Itt a napló megszakad.)

Talán megismerhettük, vagy elképzelhetjük a németajkú embert, aki képes volt lengyel származású feleségével, annak sikere és saját kíváncsisága nyomán ide telepíteni. A fejlett iparvidékhez képest egy elmaradott alföldi táj miatt felelt meg neki? Alig tudott magyarul a kezdetek idején és mégis, hamar elismert ember lett. Elsőre a rideg, csak a gazdálkodásnak élő emberféle látható a sorok felett. De mélyebben nézve látható, a kötelességnek tekintet családfenntartói dologrészt a jó lelkiismerete vezérelte. Valószínű, ezért nem vette a magánélet eseményeit jobban idevalónak. Gondoljunk csak a környezet elismeréseibe. Rendezett családi élet, jól működő gazdaság és üzlet, később a postaszolgálat. Mindez a megbízhatóságot jelentette, annak ellenére, hogy sokáig nem is tudott rendesen magyarul. Gyermeküket kitaníttatta. Különösen három fia [Pál, Lipót, Vilmos] bír nagy ívű szolgálattal az ország és az emberek javára. Ezért volt biztos és követendő az ő erkölcsi példamutatása.

Ahogy fentebb írtam, Kristóf édesapja, David 1826. áprilisában hunyt el, valószínűleg Stettenben, bár a halotti anyakönyvet Karl Krauter német családfakutató 2020-ban ott nem találta meg.

A levél

Fennmaradt viszont (ismeretlen „szerző” által legépelve) Kristóf eme alkalomból Édesanyjának, sz. **Elisabetha Magdalena Hummel**-nek írt négyoldalas levele. Ez egy igazi kortörténet.

„Magyarra fordítva egy írógéppel írt német szöveg alapján. A német szöveg részben szinte lefordíthatatlan összetett mondatokból áll. Megjegyzéseim a szövegben dőlt betűkkel találhatók.”²²

Réthy Sándor, Ketsch / Rhein, 15. szeptember 2021”

---

²² A szögletes zárójelek Réthy Imre megjegyzései.

Drága jó Anyám!

Milyen gyakran féltem én ettől a borzasztó naptól, milyen gyakran fojtotta el ez a gondolat a nyugalmat lelkemben, mikor kell nekünk Őt [David Schlotterbeck-et] elveszíteni, mikor fogja az ég a legjobb, legdrágább Apát tőlünk elvenni. Szerencsétlen óra, ha még tovább maradtál volna, nekem nem jelentél volna meg, így az ég alatt semmilyen öröm se állandó, a rohanó idő mindent magával ragad, így esünk el mindannyian, mint a virág a sarló alatt. Legyél áldott a sírodban, tiszteletre méltó porod, nyugalom a csontjaidra, de a kemény sors által nem adatott meg nekünk, hogy poraink végül együtt legyenek, hanem messze szétszórva hevernek csontjaink.

Mekkora távolság választott el minket már életünkben, én éveim virágában voltam, mikor a könyörtelen sors az apai háztól elszakított. Nekem nem adatott meg, hogy az ártatlanság óráit szüleim közelében éljem meg. Az Ég úgy akarta és nem másképp, igen, megérthetetlenek az ő útjai, mi magunkat nyugodtan a bölcs világkormányzó kezeibe adhatjuk, ő okozza a sebeket és meg is gyógyítja őket. Csak ez az én legjobb Anyám [sz. Elisabetha Magdalena Hummel, aki a levél írásakor 71 éves volt] okoz nekem keserű aggodalmat, hogy ő nagyon idős korában valamiben hiányt szenvedjen, valóban nem lehetséges az ő életestjét megédesíteni? Ó, én nem veszem el a bizalmamat, ez még lehetséges. Az elmúlt éjjel keveset aludtam, a levele elvitte a könnyel telt szemeimből az álmod és ekkor egy tervet találtam, melyet én egyedül nem tudok megvalósítani, ugyanis, ha Édesanyám ereje még elég lenne, hogy egy utazásra ide hozzám vállalkozzon. Az egyetlen akadály, a gyengeség és a kora, most van a legszebb idő, én hiszem, hogy az utazás még meg is erősíthetné. Egyik sógorom ide kísérhetné. Néhány telket el kell adni, a visszamaradt adósságokat kifizetni és ha lehet néhány forintot az utazásra félre tenni. A sógorom visszaújtját ki fogom neki itt fizetni. Az ő távolléte miatti veszteségek kárpótlásaként a másik sógor munkálja meg időlegesen az ő földjeit.

Én azt hiszem, hogy [Johann Jakob] Vetter sógor a legalkalmasabb az utazásra, mert a másik [Josef Bader] a mestersége alapján a földet művelni tudja, de Vetter az ő [kovács] mesterségét nem tudja elintézni, bár én innen nem ismerem az ottani állapotot. Azt a legjobban ott helyben lehet eldönteni, nekem az helyes, amit Édesanya választ. Azt sem tudom, hogy ő melyik telkekkel rendelkezik még, el tudja-e őket adni és az a fenti célra elég lesz-e vagy nem? Vagy valami marad is, ha azonban még hiányzik, úgy elkötelezem magam megtérítésére és ez az összeg a már megkapott 300 forinthez legyen hozzáírva. A ház azonban maradjon haláláig az ő [Édesanyám] rendelkezésére. Amennyiben az eladott vagy a sógorok által átvett vagyon után többlet marad, úgy ezt azonnal adja az ő leányainak kiegyenlítésként [örökségként] (...), de ha a javak árverésen (*litidanto*) lesznek eladva, akkor azonban a leánytesvéreknek – ez magától értetődik – legyen előjoga [elővásárlási joga] megtartani azokat. Így lehet azt a kevés hagyatékot megtartani, amit megboldogult apám a teljes pusztulástól megmentett. Mindkét sógor a házban lakhat a kedves Anyám haláláig. Lakbér fizetéssel vagy anélkül. Ha bér nélkül, akkor a szükséges javításokat a sógorok terhére kell elvégezni. Ha azonban csökkentett éves bért fizetnek, akkor azt a fenti célra kell felhasználni és úgy az adót, mind az egyéb illetékeket ebből kell kifizetni, úgy, hogy a ház Anyám halála után, tisztán, minden adósság nélkül maradjon. Édesanyámat élete végéig itt fogom magamnál tartani. A

ház berendezését tisztességesen három egyenlő részre kell felosztani és az én rám eső részt számlámon jóváírni. Édesanyám ruháit és fehérneműjét kérem nem eladni, saját használatára kérem megtartani. Halála után erről rendelkezni fogok. Ha az apai és anyai hagyatékból részemre semmi se maradna, kérem áldott Nagyanyám [Maria Margarethe Braun vagy Christina Friedericke Ebner] által hátrahagyott prédikációs könyvet és az úgynevezett betegvigasztalót nekem elküldeni. Ezeket én életem végéig mint emlékeket nagy tiszteletben fogom tartani, viszont remélem, hogy leánytestvéreim és sógoraim velem tisztességesen fognak eljárni, úgy, mint ahogy én velük és még megtörténhet, hogy az én nekem járó, még szavatolt részemteljesen nekik ajándékozom, ha őket tisztességesnek találom és ha Isten nekem a jövőben szerencsét ad, eddig azonban nem látok semmit és van 7 gyermekem.

Most visszatérve az utazási tervre, javaslom, hogy Anyám a legszükségesebb ruhákkal és fehérneműkkel kísérelőjével együtt pünkösdi hetén, azaz május 17-én vagy 18-án egy kocsival Ulmig menjen. Onnan minden vasárnap indul egy hajó Bécsbe és onnan naponta Pestre, tehát ők június 4-én vagy 5-én oda megérkezhetnek. Én akkor biztos Pesten leszek kocsimmal és őket Isten nevében Szarvasra viszem, ahol a sógor elidőzhet, míg az út fáradalmait kipihente és a visszaútra elindulhat, tehát július elejére hazaérhet. Én Pesten a „Két Oroszlán“ fogadóban, a Széna téren [Heuplatz, ma Kálvin tér] leszek található. Nekem előre megírhatják, hogy mikor érkeznek és én mindent elő tudok készíteni. Naponta mennek kocsik innen Pestre, ha nem is közvetlenül a vásártérig.

A vaskereskedő Gömörly és Bajor urak, akiknek az üzlete nincs messze a Két Oroszlántól, nekem szívességből megteszik, hogy egy utazási lehetőséget keresnek Szarvasra. Mindenesetre jobb lenne, ha június 5-én érkeznének Pestre, mert nekem egy kényelmes utazókocsim van négy gyors lóval, amivel mi két nap alatt Szarvasra érhetünk.

A tervet elmeséltem gyermekeimnek, azt a nagy örömet kellett volna lássa, az egész házban szájról szájra futott a hír: a Nagymama jön, a Nagymama jön! Így kedves Anyám tud majd egy örvendetes estét élvezni ebben a világban. Én nem kérek magától semmi munkát, csak egyen, igyon, aludjon és pihenjen. Biztos vagyok benne, hogy az én konyhámmal meg lesz elégedve. reggel kávé, délben mindig hús, leves, marhahús sütve főzelékkel, minden vasárnap pecsenye és a vacsora is mindig változatos.

Gondolja át a dolgot az úrral, aki az utolsó levelet írta. Nekem az a benyomásom, hogy ő egy lelkész, mert a gyengéd és jótékony hangvétele és kifejezése arra enged következtetni. Vele megbeszélheti a dolgokat, őbenne nagy bölcsességet és jóindulatot látok, csókolom a kezét [mármint a vélelmezett lekésznek] és kérem, hogy esetemben az én személyemet képviselje, mert nekem már nincs ismerősöm, akiben megbízhatnék. Abban az esetben, ha Anyám az utazásra nem lenne alkalmas, beszélje meg vele és csináljon egy másik tervet. Ez az úr legyen szíves saját tisztelt nevében nekem írni, én a választ neki címezve küldöm, hogy nekem ne kelljen olyan zavartan írnom és senkinek a kezébe ne jusson, akinek mindezt nem kell tudnia, én ezért neki örökké hálás leszek.

A hír a két bizonyos ház elesése [vsz. elárverezése] miatt engem annál kevésbé lepett meg, mert itt, hogy úgy mondjam, nemcsak parasztházak mennek csődbe, és mert a birtokok pusztulnak, velük a grófok is. Ez a nagy szerencsétlenség itt naponta történik, ez általában napirenden van. Én magam is két uraságnál várom a pénzem, körülbelül 500 forintot és nem tudom, mikor fogok egy krajcárt is megkapni, mégis minden rendben van.

Itt megírom néhány helyi terméknek az árát, és pedig ezüstpénzben, mint ez Württembergben szokásos:

- 1 köböl szép búza 1 f 15;
- 1 köböl árpa 45x; [x = krajcár. 60 krajcár = 1 forint.]
- 1 köböl kukorica [törökgabona] 46x;
- 1 pár hízlalt birka 6 f;
- 1 pár anya-juh báránnyal 4-5 f;
- 100 font szalonna 10f;
- 1 font [453 gramm] marhahús 3x;
- 16 tojás 3x;
- 1 pár csirke 15x;
- 1 malac 4 hetes 18-20x;
- 1 vödör bor 32x;
- [értelmezhetetlen]
- a kocsmában 1 Maß [v.sz. 1/8 vödör]) új bor 6x;
- öreg bor 12 x;
- egy napszámos teljes ellátás mellett kap naponta 7 ½ x.

Április eleje óta száraz időnk van és a hideg szél miatt a „*Simmerbau*” is nagyon szenved, a szőlőtőkék erősen hajtanak. Amennyiben egy rossz évünk lesz, akkor az ínség még nagyobb lesz, a szegény embernek nem lesz termése és pénze. Nekem van néhány száz vödör [valószínűleg bor] eladandó, talán tudnék is rajta valamit keresni.

Éljenek jól, drága, legjobb Anya és Testvérek, én és gyermekeim szívélyesen üdvözljük és én maradok

engedelmes fia

Chr. Schlotterbeck

A levélben említett württembergi (dél-német) ezüst forint (Gulden) 9,524 gramm ezüstöt tartalmazott. Vegyük a mai ezüst árat euróban, valamint az aktuális HUF / € árfolyamot és a következő eredményt kapjuk egyes termékekre, amelyek mértékegysége egyértelmű.

				€	HUF
1	pár hízlalt bírka	6,000	forint	43,589	16 397,48
1	pár anya-juh báránnyokkal	4,500	forint	32,692	12 298,11
45,30	kg szalonna	10,000	forint	72,649	27 329,13
1	kg szalonna	0,221	forint	1,604	603,29
0,45	kg marhahús	3,000	krajcár	0,363	136,65
1	kg marhahús	6,623	krajcár	0,802	301,65
16	tojás	3,000	krajcár	0,363	136,65
1	tojás	0,188	krajcár	0,023	8,54
1	pár csirke	16,000	krajcár	1,937	728,78
1	malac, 4 hetes	19,000	krajcár	2,301	865,42
1	napszámos napi bére + ellátmány	7,500	krajcár	0,908	341,61

A következő részben Schlotterbeck Kristóf gyermekeit mutatom be, Réthy Vilmos kivételével, mert neki és leszármazottjainak külön fejezetet tervezek.

Telki, 2024. szeptember 8-

Réthy Imre